

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

- Z OBSAHU: A. DIVIČANOVÁ: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch y Maďarsku II.
R. STOLIČNÁ: Ludová kultúra Slovenska ako súčasť európskej kultúrnej identity: zásadné kontexty výrazu
L. FALTANOVÁ: Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomické väzby s lokálnou vidieckou spoločnosťou
D. LUTHER: Projekcia človeka vo fašiangových hrách
L. LAJCHA: Chvála masky
M. PARÍKOVÁ: Ethik des Ethnischen

Na obálke:

1. strana: Fašiangová maska obtočená povrieslami zo slamy. Omšenie, okr. Trenčín. Z publikácie Slovenská vlastiveda II. Bratislava 1943. K článku D. Luthera: Projekcia človeka vo fašiangových hrách.
4. strana: Chorvátsky text na drevenom lopári. Z tvorby Viliama Pokorného, s ktorou sa predstavil na výstave Reč a drevo počas Festivalu chorvátskych piesní a tancov v r. 1991.
K článku Z. Beňuškovéj: Význam chorvátskeho etnika pre formovanie miestnej kultúry v Devínskej Novej Vsi.

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia. This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, *Slovenský národopis* deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of *Slovenský národopis* you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by: Slovak Academic Press, Ltd.,
P. O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
Slovakia

HLAVNÝ REDAKTOR

Milan Leščák

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Brouček, Lubica Droppová, Božena Filová, Emília Horváthová, Václav Hrníčko, Josef Jančár, Milan Kiripolský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Martin Mešša, Ján Mjartan, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Miroslav Válka

OBSAH

ŠTÚDIE

- D i v i č a n o v á, Anna: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku II..... 385
- S t o l i č n á, Rastislava: Ľudová kultúra Slovenska ako súčasť európskej kultúrnej identity: zásadné kontexty výrazu 402
- F a l ť a n o v á, Lubica: Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomické väzby s vidieckou lokálnou spoločnosťou 413
- L u t h e r, Daniel: Projekcia človeka vo fašiangových hrách 428
- L a j c h a, Ladislav: Chvála masky..... 444
- P a r í k o v á, Magdaléna: Ethik des Ethnischen 465

DISKUSIA

- Rozhovor s Doc. Dr. Annou Divičanovou (Zora V a n o v i č o v á) 471

MATERIÁLY

- B e n ž a, Mojmir: Zasadací poriadok v kostole v prostredí Slovákov v Maďarsku 478
- B e ň u š k o v á, Zuzana: Význam chorvátskeho etnika pre formovanie miestnej kultúry v Devínskej Novej Vsi 486

ROZHLADY – SPRÁVY – GLOSÝ

- Životné jubileum PhDr. Kornélie Jakubíkovej, CSc. (Viera F e g l o v á)..... 495
- K životnému jubileu Dr. Ondreja Krupu (Magdaléna P a r í k o v á)..... 498
- Vedecký odkaz Václava Frolca (Juraj P o d o b a)500
- Medzinárodné pracovné stretnutie „Methodology and Methods of Oral History and Life Stories in Social Research” (Hana H l ô š k o v á)..... 501
- Grantový projekt Vedeckovýskumného ústavu regionalistiky pri PHPV Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (Jolana D a r u l o v á) ... 503

RECENZIE – ANOTÁCIE

- Pamiatky a múzea (Ján B o t í k).....505
- J. Langer a kol.: Cesty po minulosti Oravy (Soňa Š v e c o v á).....506
- Anotácie508

OBSAH 42. ROČNÍKA

CONTENTS

STUDIEN

- D i v i č a n o v á, Anna: Ethno-cultural Changes in the Slovak Language Islands in Hungary II. 385
- S t o l i č n á, Rastislava: The Folk Culture of Slovakia as Part of European Cultural Identity: basic Contexts of the Expression.....402
- F a l ť a n o v á, Lubica: Markets and Fairs: Socio-Economic Links with Local Rural Society413
- L u t h e r, Daniel: Projection of the Person in Shrovetide Plays428
- L a j c h a, Ladislav: In Praise of Masks444
- P a r í k o v á, Magdaléna: The Ethics of the Ethnic465

DISCUSSION

- A Conversation with Doc.Dr. Anna Divičanová (Zora V a n o v i č o v á)471

MATERIALS

- B e n ž a, Mojmir: Sitting Order in Church among Slovaks in Hungary478
- B e ň u š k o v á, Zuzana: Significance of Croat Ethnic Group in the Forming the Local Culture in Devínska Nová Ves486

HORIZONTS-NEWS-COMMENTS

Life Jubilee of PhDr. Kornélia Jakubíková, CSc. (Viera F e g l o v á).....	495
Jubilee of Dr.Ondrej Krupa (Magdaléna P a r i- k o v á).....	498
Scientific Heritage of Václav Frolec (Juraj P o- d o b a).....	500
International Work-shop „Methodology and Methods of Oral History and Life Stories in Social Research” (Hana H l ô š k o v á).....	501

Grant Project of Research Institute of Regiona-
listics, Matej Bel's University in Banská Byst-
rica (Jolana D a r u l o v á)503

BOOK REVIEWS-ANNOTATIONS

CONTENTS OF 42th VOLUME

ZASADACÍ PORIADOK V KOSTOLE V PROSTREDÍ SLOVÁKOV V MAĎARSKU

(Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku – pokusné komentáre)

MOJMÍR BENŽA

Dedinské spoločenstvo a jeho tradičná kultúra sa často prezentujú, najmä v staršej odbornnej literatúre, ako veľmi málo, alebo vôbec sociálne nestratifikované. Prejav stratifikácie dedinského spoločenstva môžeme však nájsť tak v materiálnej ako i v duchovnej kultúre. Napr. v staviteľstve je vyjadrená v charaktere, veľkosti a množstve obytných a hospodárskych stavieb, v odevnej kultúre používaním farieb a rozsahu výzdoby, v obradoch ustálenými funkciami i zaujatým miestom v priestore, v ktorom sa obrad koná. Najvýraznejšie a najkomplexnejšie sa však sociálna stratifikácia prejavuje v zasadacom poriadku v kostole. Pod zasadacím poriadkom v kostole rozumieme miesta, ktoré jednotliví členovia alebo skupiny dedinského spoločenstva, stojac alebo sediac, zaujímali počas bohoslužieb v kostole. Zaujaté miesta súvisia tak s priestorovým usporiadaním kostola ako s členením lokálneho spoločenstva podľa pohlavia, veku a sociálneho statusu.

Materiál použitý v štúdiu bol získaný terénnym výskumom podľa otázok Dotazníka Etnografického atlasu Slovenska.¹ Štatisticky i kartograficky spracovaný materiál prináša po prvý raz ucelený pohľad na problematiku zasadacieho poriadku v kostole v prostredí Slovákov v Maďarsku, ktorý sa pokúsime sprístupniť najskôr z aspektu pohlavia a veku tak, ako nám vyplynul z celkového spracovania.

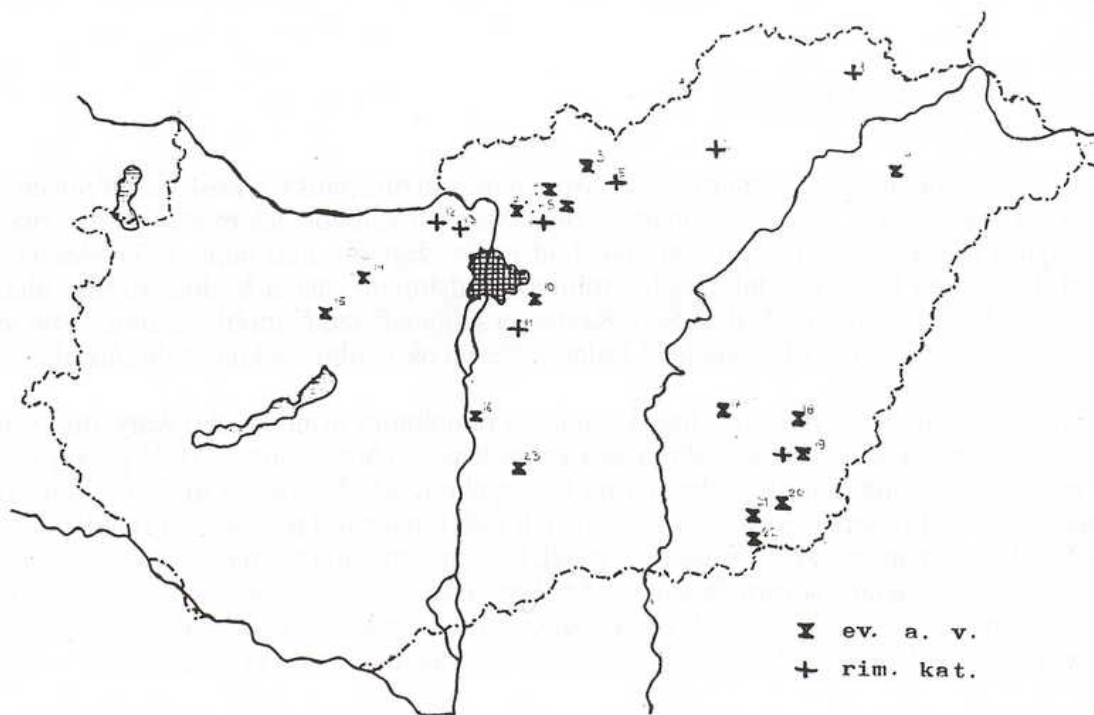
Najmenšie deti, pokiaľ sa zúčastňovali na bohoslužbách v kostole, nemali svoje vyhradené miesto. Sedeli pri matke alebo ešte častejšie pri starej matke. Boli chápané ako bezpohľavné, neplatilo pre nich rozdelenie priestoru na mužskú a ženskú časť. Obdobný prístup bol k deťom, k mladšej mládeži, ktorej spoločné miesto v prevažnej časti obcí stredného Maďarska bolo vpredu, v blízkosti oltára (mapa č. 2). V obciach juhovýchodného Maďarska mali deti miesto na chóre, kde boli navyše pod dohľadom učiteľa.

Zaujatie miesta v kostole podľa rozdielnosti pohlavia a veku sa prejavovalo až v prípade dievok a mládenčov (mapa č. 3). Pre dievky bolo vo väčšine prípadov vyhradené miesto vpredu lode kostola. Výnimkou z tohto pravidla boli obce Péterka, Dunaedháza a Pitvaroš, kde dievky stáli v strede lode, v uličke medzi lavicami. Mládenci mali takmer vo všetkých skúmaných obciach vyhradené miesto na chóre. I na chóre mohlo existovať rozdelenie na pravú a ľavú časť, ako napr. v Jači, kde mládenci sedeli na pravej strane chóru a na ľavej sedeli mladí muži, ženáči. Vpredu lode kostola, v blízkosti dievok stáli mládenci len v obciach Stará Huta a Kestúc. Miesto mládenčov v uličke medzi lavicami sa spomína len v Pišpeku.

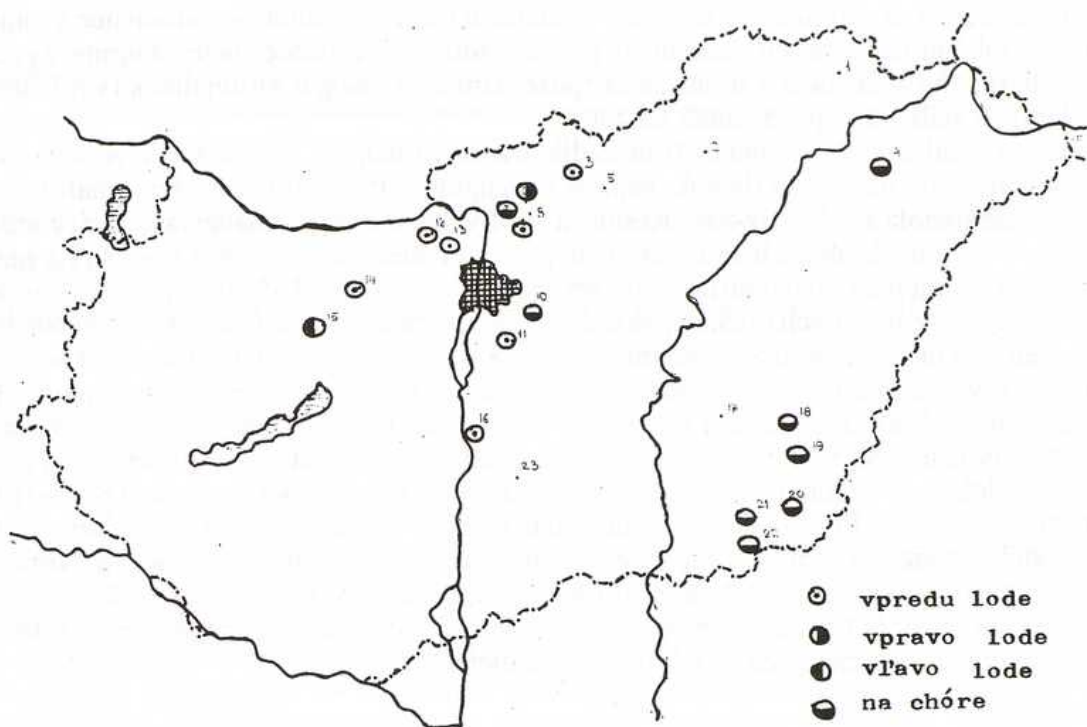
Dotazník predpokladal zvlášť, vyhradené miesto pre snúbencov, dievča a mládenca v ohláškach. Predpoklad sa v tomto prípade úplne nepotvrdil. Vo väčšine obcí dievča v ohláš-

kach stálo medzi ostatnými dievčatami vpredu alebo v strede kostola. Len v Galgagute a Malom Kereši sa spomína, že dievča v ohláškach stálo pred oltárom. Mládenec v ohláškach tiež takmer vo všetkých skúmaných obciach zotrval v strede svojej skupiny, zvyčajne na chóre. Ako zvláštnosť v tomto smere pôsobí obec Mlynky, v ktorej dievka i mládenec v ohláškach stáli spolu pri dverách kostola.

Miesto mladých žien (mapa č. 4) sa riadilo dvomi princípmi. V obciach severného Maďarska nadväzuje na miesto dievok, napr. v Galgagute a Pišpeku mladé ženy mali miesto vpredu lode kostola a v Dabaš-Šári, Kestúci a v Mlynkách v uličke medzi lavicami, v strede kostola. V ostatných obciach sa už výrazne prejavuje členenie priestoru kostola na pravú a ľavú časť. V obciach stredného a v časti obcí juhovýchodného Maďarska ženy sedeli v pravej časti lode a v ostatných obciach, okrem vyššie spomenutých, v ľavej časti. Miesta mladých žien boli nielen v opozícii voči miestam mužov, ale i starých žien. Opozícia spočívala buď v spôsobe zaujatia miesta alebo v ďalšom členení príslušnej strany kostola na prednú a zadnú časť. Mladé ženy stáli a staré ženy sedeli, ako to bolo napr. v Pišpeku, Kestúci alebo v Mlynkách. Napr. v Galgagute si mohla mladá žena sadnúť medzi ostatné ženy až po narodení dieťaťa. V prednej ženskej časti kostola sedeli mladé ženy v obciach Stará Huta, Šamšonháza, Čuvár, Pišpek, Čerňa, Dunaedház alebo v Pitvaroši. Staré ženy v tomto prípade sedeli v zadných laviciach. Opačné riešenie, staré ženy sedeli vpredu, bolo v Níredháze, Jači, Veľkom Bánhedeši, Slovenskom Komlóši, či Malom Kereši. Mladé ženy potom sedeli vzadu. V obci Čerňa sa spomína, že v kostole bola jedna osamelá lavica, v ktorej sedávala mladá žena čakajúca na úvod po krste dieťaťa.

Mapa č. 1 – náboženská príslušnosť obyvateľov skúmaných obcí

Mapa č. 2 – miesto detí v kostole

Jedna z otázok dotazníka smerovala k zisteniu miesta prespanky v kostole. Odpoveď na otázku sme nezískali v 13 z 23 skúmaných obcí. V ostatných obciach existovali dve riešenia zaujatia miesta v kostole prespankou: buď medzi ženami, ako napr. v Šamšónháze, Čuvári, Békešskej Čabe, kde tak mohla urobiť až s odstupom času a Malom Kereši, alebo celkom vzadu, ako to bolo v Dabaš-Šári, Kestúci a Dunaedházi, či mohla vstúpiť a stáť len v predsieni kostola ako v Mlynkoch. V Poľnom Berinčoku dokonca kňaz zabráňoval vstupu prespanky do kostola.

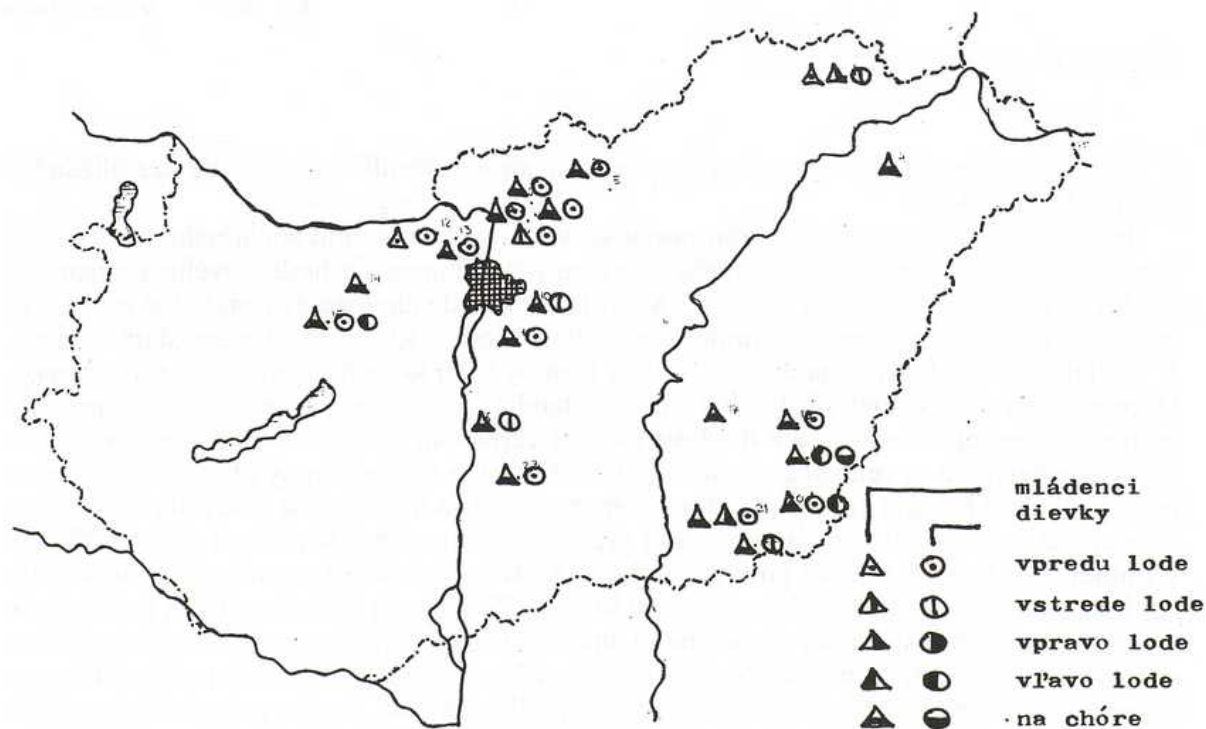
Muži zaujímali svoje miesto v lodi kostola na obdobnom princípe ako ženy, buď v jej pravej alebo ľavej časti. Navyše bol mužom vyhradený aj chór (mapa č. 5). V pravej časti lode mali miesto muži najmä v obciach na juhovýchode Maďarska. Aj tu sa vyskytovalo riešenie, napr. v Pitvaroši, že vpredu v laviciach sedeli najstarší a vzadu najmladší muži. Lavá časť lode ako miesto, ktoré zaujímali muži, bola preferovaná najmä v obciach stredného Maďarska. V obciach severozápadného Maďarska sedávali muži prevažne na chóre. Informátor z obce Čerňa pripomenul, že mládenci a muži sedeli na chóre tak, aby videli na dievky a ženy. V Kestúci a Mlynkoch mali muži vyhradené miesto aj v "zákreščí" – sakristii.

V zasadačom poriadku v kostole popri aspekte pohlavia a veku nemenej dôležitú úlohu zohrával sociálny status jednotlivca alebo skupiny. Napriek tomu, že obe cirkvi, rímskokatolícka i evanjelická a.v., hlásali rovnosť všetkých pred Bohom, predsa existovali v kostole vyhradené miesta, ktoré obsadzovali osoby alebo skupiny s najvyšším alebo najnižším sociálnym statusom (mapa č. 6). Najvyšší sociálny status v dedinskom spoločenstve mala

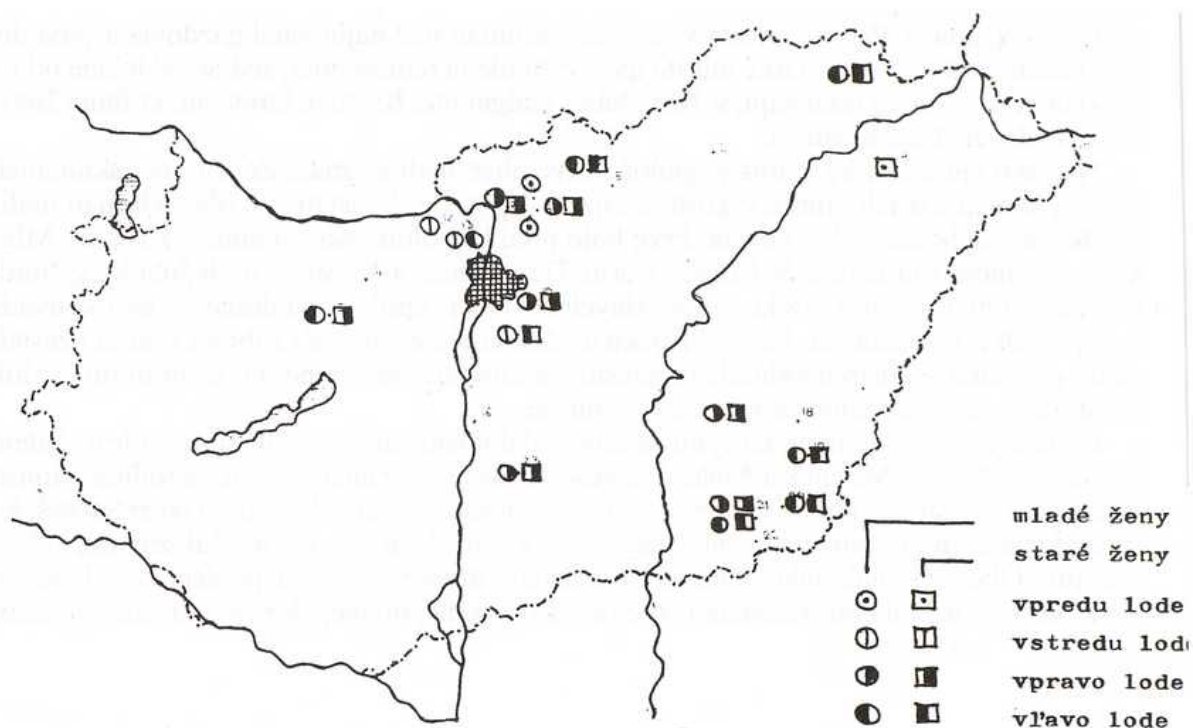
rodina zemepána, príp. zemianska rodina a rodina kňaza. O niečo nižší status mali členovia predstavenstva obce, príslušníci vidieckej inteligencie, notár, učiteľ alebo cirkevní funkcionári, zvlášť v evanjelickej cirkvi. Pre nich všetkých boli vyhradené miesta v laviciach čo najbližšie k oltáru. Predné miesta v kostole zaujímali tiež najbohatší gazdovia a pôvodné, starousadlé rodiny. Samostatné miesta mali vyhradené remeselníci, sediac oddelene od roľníckych rodín. Tak to bolo napr. v Níredháze, Galgagute, Kestúci, Orosláni, Poľnom Berinčoku a Slovenskom Komlóši.

Najnižší spoločenský status v spoločenstve obce mali žobráci. Zo 14 obcí skúmaného súboru nemáme o ich mieste v kostole nijaké odpovede. V ostatných obciach mali dedinskí žobráci vyhradené dve miesta. Prvé bolo pred kostolom, ako to bolo v Kestúci, Mlynkách a Poľnom Berinčoku. V Čuvári, Černi, Dunaedházi a Pitvaroši mali žobráci vyhradené miesto úplne vzadu kostola, v posledných laviciach, spolu s chudobnými ako sa uvádza v odpovedi z Dunaedházi. Len v Pišpeku a Malom Kereši nemali žobráci v rámci zasadacieho poriadku v kostole vyhradené miesto. Je samozrejmé, že pokiaľ vstúpili do kostola, držali sa na tom najmenej exponovanom mieste.

Poslednými problémami, ktorými sa zaoberal dotazník atlasu, bolo kupovanie a dedenie miesta v kostole. Z Mlyniek a Malého Kereša máme priame údaje o tom, že rodina si miesto zakúpila. Z ostatných obcí sú v tomto smere záporné odpovede. Výnimku tvorí Sarvaš, kde si gazdovia určité miesto v kostole „glajchali“, v zmysle držali, nie je však známe, či ho aj zakúpili. Obdobne málo údajov máme aj o dedení miesta v kostole po žene. Jav je známy len z Kestúca a Poľného Berinčoku, kde miesto po žene, matke, ak zomrela, zdedila dcéra.

Mapa č. 3 – miesto mládenčov a dievok v kostole

Mapa č. 4 – miesto žien v kostole

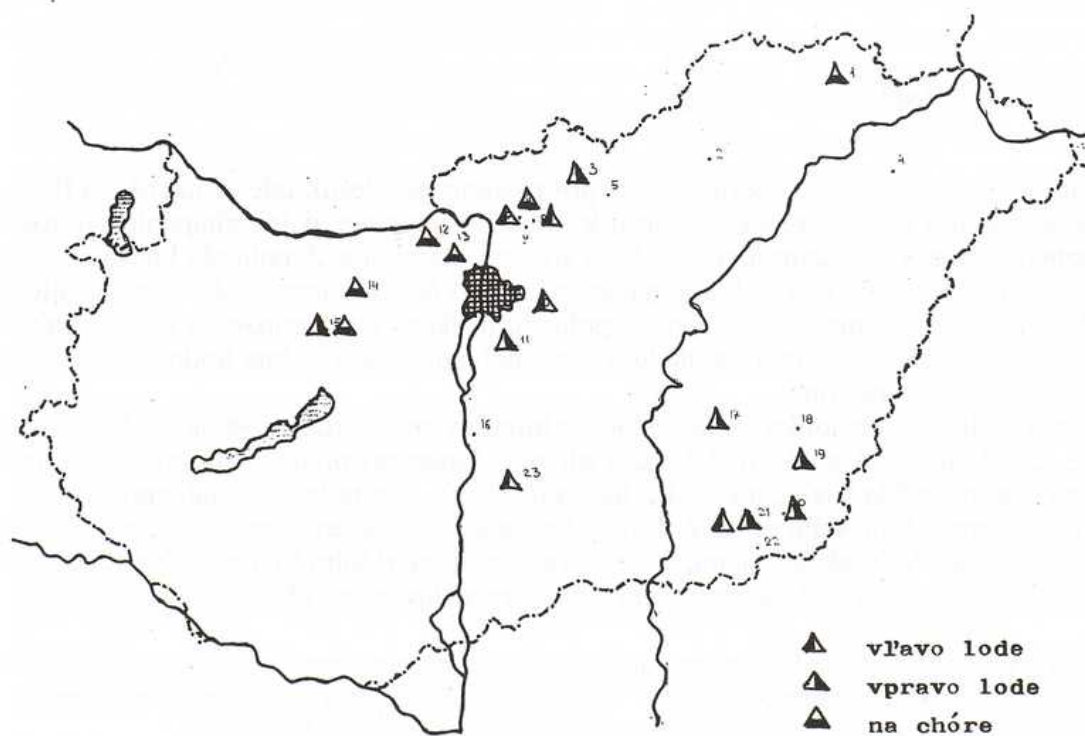
V odpovedi z Orosláne sa spomína, že miesta sa „öröklodovali“ – dedili, ale bez bližšieho určenia kto ich dedil.

Interpretácia obrazu zasadacieho poriadku v kostole z pohľadu sociálneho statusu zúčastňujúcich sa veriacich predpokladá v prvom rade objasnenie hodnotového statusu základných priestorov kostola a ich častí. Kostol sa v zásade člení na dva základné priestory: apsidu – kňazište, v ktorom je umiestnený oltár a loď, v ktorej sa zhromažďujú veriaci. V počiatkoch kresťanstva na území strednej Európy mali kostoly prevažne malé rozmery. Okrem kňaza mali do nich prístup len ich zakladatelia, donátori so svojou rodinou a prípadne najvýznamnejší členovia ich družiny. Ostatní veriaci sa zhromažďovali pred kostolom. V románskej dobe sa veľkosť kostola zväčšila a kostol sa stal prístupný pre všetkých veriacich. V členení kostola nastala priestorová zmena. Nad zadnou časťou lode bola vybudovaná empora, galéria, ktorá bola vyhradená pre rodinu zemepána. Veriaci sa zhromažďovali v dolnej časti lode. V období gotiky nadobudli kostoly ešte väčšie rozmery. Namiesto jednej lode sa budujú kostoly s dvomi i tromi loďami. Zmenila sa funkcia galérie, na ktorú sa umiestňuje organ a spevácky zbor, prevažne chlapčenský zbor. Miesto pre privilegovaných sa presunulo do prednej časti lode, čo najbližšie k oltáru. Od polovice 15. stor. sa začína presadzovať požiadavka zaujímať miesto v kostole podľa pohlavia. Lavice pre privilegovaných členov spoločenstva sa budovali už v období gotiky.³ Lavice v lodi kostola sa začínajú objavovať v renesancii, a to najskôr v mestskom prostredí. V dedinskom prostredí sú bežnými až v baroku. V 18. stor. v prostredí evanjelickej cirkvi sa mení pôdorys kostola i uspo-

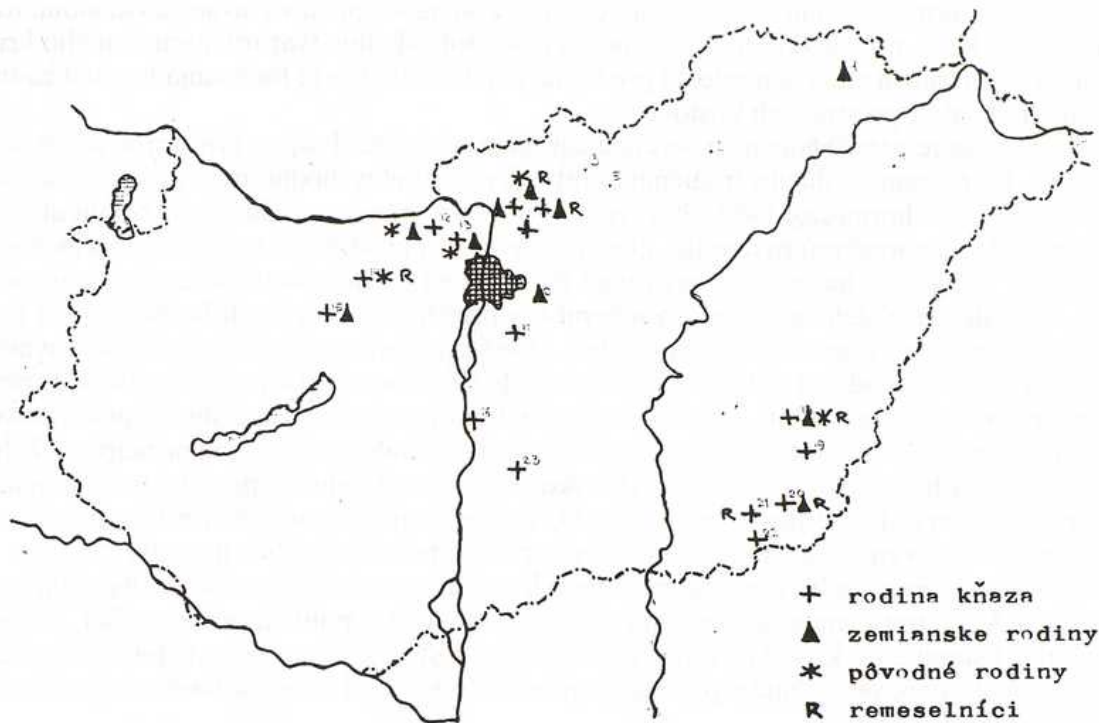
riadenie vnútorného zariadenia kostola.⁴ Oltár sa z kňazišťa presúva do stredu kostola. Rozmiestnenie lavíc, niekde dokonca celý pôdorys kostola sleduje tvar rovnoramenného kríža. Galéria, chór znova slúži ako miesto pre veriacich. Galéria nie je budovaná len nad zadnou časťou lode, ale i po stranách kostola.

Ak zhrnieme predchádzajúce, vychádzajú nám následné dvojice priestorov a ich častí, opozitá, ktoré majú v duchu tradičnej symboliky rozdielny hodnotový status: kňazište – loď; dolná časť – horná časť lode, chór; vpravo–vľavo a vpredu – vzadu lode. Spolu utvárajú hierarchicky usporiadanú pyramídu, ktorej vrchol tvorí kňazište, s najvyšším hodnotovým statusom. Vzhľadom na to, že je prístupné len kňazovi a jeho pomocníkom, ale nie veriacim, v ďalších úvahách sa budeme zaoberať len priestorom lode kostola. Najskôr si treba vysvetliť opozície vpravo-vľavo a hore-dolu. Obe sú prejavom chápania sveta ako rovnováhy párových protikladov a súvisia s binárnou klasifikáciou sveta. Vo väčšine sveta sa pravá strana považovala za kladnú, posvätnú a ľavá strana za zápornú, nečistú. V priestorovom členení sa pravá strana stotožňovala s mužským a ľavá strana so ženským princípom. Z hľadiska hodnoty bola pravá strana čestnejšia ako ľavá strana. Obdobné predstavy sú spojené aj s usporiadaním dolu a hore, vpredu a vzadu. Vyššie a vpredu zaujaté miesto v priestore je považované za významnejšie a čestnejšie ako miesto položené nižšie a vzadu.

V súvisi so zasadacím poriadkom v kostole treba upozorniť na problém chápania vpravo-vľavo. Výskumné materiály opisujú situáciu v kostole z pohľadu návštevníka, veriaceho, ktorý vstupuje do kostola dvermi oproti oltáru a stojí k nemu čelom. Jeho prirodzená pravá strana sa tak stotožňuje s pravou stranou kostola a ľavá strana s ľavou stranou kosto-

Mapa č. 5 – miesto mužov v kostole

Mapa č. 6 – vyhradené miesta v kostole

la. Vzhľadom na to, že kňazište s oltárom je považované za miesto, kde sa nachádza Boh, ktorý podobne ako kňaz je otočený tvárou k veriacim, existuje aj iné chápanie vpravo-vľavo, totožné napr. s chápaním pravej a ľavej strany v heraldike. Z pohľadu kňaza sa ako pravá strana javí tá, ktorá je z pohľadu návštevníka ako ľavá a naopak. My sa vo svojich úvahách pridržame určenia vpravo-vľavo z pohľadu návštevníka, pretože on i celé spoločenstvo obce veriacich zo svojho pohľadu a nie z pohľadu kňaza vníma hodnotový status príslušného zaujatého miesta.

V rámci tradičnej symboliky za najčestnejšie miesta v priestoroch kostola možno považovať tie, ktoré sú položené čo najbližšie k oltáru. Miesto pri oltári zaujímali napr. deti v obciach stredného Maďarska, alebo dievka v ohláškach, ako to bolo v Galgagute a Malom Kereši. Vpredu lode stála mládež, najmä dievčatá a mladé ženy, najmä v obciach severného Maďarska. V blízkosti oltára, teda v priestore s najvyšším hodnotovým statusom boli vyhradené lavice pre rodinu zemepána, kňaza, predstavenstvo obce a dedinskú inteligenciu.

Za niečo menej spoločensky exponované miesto možno považovať stred kostola, uličku medzi lavicami, najmä jej prednú časť. V uličke v strede kostola stáli dievčatá v Péterke, Dunaedházi a Pítvaroši alebo mladé ženy v Dabaš-Šári, Kestúci a Mlynkách.

Obdobný hodnotový status, aký malo miesto vpredu a ulička v strede kostola, má i chór. Miesto na chóre mali vyhradené deti v obciach juhovýchodného Maďarska, mládenci takmer vo všetkých skúmaných obciach a muži v obciach severného a západného Maďarska.

Pravú, čestnejšiu stranu lode kostola obsadzovali mládenci v Slovenskom Komlóši, mladé i staré ženy v obciach stredného a časti obcí juhovýchodného Maďarska, muži v Šamšonháze, Dabaš-Šári, Černi a v obciach juhovýchodného Maďarska.

Lavá, menej čestnejšia strana kostola bola zaujímaná dievčatami v Černi, Békešskej Čabe a Veľkom Bánhedeši; mladšími i starými ženami v Starej Huti, Šamšonháze, Békešskej Čabe, Veľkom Bánhedeši a Slovenskom Komlóši. Na ľavej strane kostola sedeli muži prevažne v obciach stredného Maďarska.

Neustálené bolo zaujímanie miesta v predných, čestnejších a zadných, menej čestnejších laviciach. V predných laviciach mohli sedieť tak staré ženy, napr. v Slovenskom Komlóši, ako starí muži, napr. v Pitvaroši, alebo mladé ženy, napr. v Čuvári.

Zaujaté miesto v kostole nie vždy zodpovedalo skutočnému sociálnemu statusu jednotlivca alebo skupiny. Sociálny status v dedinskom prostredí sa formoval v súčinnosti štyroch zložiek: pohlavia, veku, sociálnej funkcie, ktorú jednotlivec v spoločenstve zastával a množstva majetku, ktorý vlastnil. Deti a mládež, sociálne a hospodársky závislé skupiny, označované eufemisticky za bohatstvo rodiny, zaujímali v kostole miesta, ktoré nezodpovedali ich sociálnemu statusu. Vo vekovej skupine dospelých pri stanovovaní sociálneho statusu sa popri spoločenskej funkcii uplatňoval najmä aspekt vlastníctva majetku. Čím vyššia funkcia a väčšie množstvo vlastneného majetku, tým čestnejšie miesto zaujímali v kostole. Rozhodujúcim momentom pri sociálnom statuse starších a mladších dospelých bol fakt, či staršia generácia odovzdala svoj majetok už za života generácii svojich detí alebo si ho podržala až do svojej smrti. V prípade dedinskej inteligencie alebo predstavenstva obce bola určujúca sociálna funkcia spojená prípadne s výkonom úradnej moci.

Snažili sme sa porovnať získaný obraz z aspektu pohlavia, veku i sociálneho statusu s náboženskou konfesiou obyvateľov skúmaných obcí (mapa č.1). Nezískali sme však výsledok, ktorý by vykazoval konkrétnu závislosť. Vzhľadom na rôznorodosť riešení zaujatia miesta v kostole, či už z pohľadu pohlavia, veku alebo sociálneho statusu, je nemožné preň vyabstrahovať také pravidlo, ktoré by platilo pre všetky prípady a všetky obce. Každá obec má vlastné riešenie, s vlastnou preferenciou sociálnych statusov jednotlivcov a pohlavných či vekových skupín.

POZNÁMKY

- 1 Dotazník Etnografického atlasu Slovenska, zv. II, Bratislava 1970, s. 321-322, otázka č. 129. Zasadací poriadok v kostole.
- 2 Výskum sa uskutočnil v r. 1991-92 v rámci zhromažďovania materiálu pre Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku. Na Slovensku sa problematike venovala Z. Rusnáková, ktorej štúdiá o zasadacom poriadku v kostole na Slovensku nebola z ideologických dôvodov v druhej polovici 80. rokov publikovaná. Jej tézy komentára k pripraveným mapám Etnografického atlasu Slovenska boli inšpiráciou k mojej práci.
- 3 Etnografický atlas Slovenska. Tézy komentárov, Bratislava 1981, zv. 5, s. 64, rkp.
- 4 Tamže.

This work was supported, in part, by Grant Agency for Science (Grant No 2/1030/94).

ŠTÚDIE

Č i e r n i k o v á, Beáta: Kult slnka a ohňa u Arménov 155

Č u k a n J a r o s l a v: Význam etnologického štúdia v priemyselných centrách a ich dosahu 257

D a n g l o v á, Oľga: Folk Art in Slovakia and the European Context 48

D i v i č a n o v á, Anna: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku I. 264

D i v i č a n o v á, Anna: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku II. 385

D u b a y o v á, Mária: Rómska rodina na Slovensku 129

F a l f a n o v á, Lubica: Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomické väzby s vidieckou lokálnou spoločnosťou 413

H l ô š k o v á, Hana: The Problem of Historical Consciousness and its Narrative Forms in the Development of Scientific Interpretation in Slovakia 304

K r e k o v i č o v á, Eva: Od obrazu pastiera v slovenskom folklóre k národnému symbolu 139

K r u p a Viktor: Rané kontakty Európanov s obyvateľmi Oceánie a Japonska. Reakcie a stereotypy 283

L a j c h a, Ladislav: Chvála masky 444

L a n g e r, Juraj: Pojem „ekotyp“ a metodologické problémy jeho vymedzenia 3

L u t h e r, Daniel: Projekcia človeka vo fašiangových hrách 428

P a r í k o v á, Magdaléna: Ethik des Ethnischen 465

R o t h s t e i n Robert A.: Makarónske ľudové piesne: jidiš-slovenský príklad v slovanskom a jidiš kontexte 296

R y b á r s k a, Lubica: Obecní služobníci a ich význam v živote dediny 33

S a l n e r, Peter: Bratislava in Apathie 185

S a m s o n, Ivo: Ku vzniku kultu relikvií ako jedného z predpokladov náboženských pútí 14

S c h w a r z, Verena: Politické reprezentácie a národná otázka 164

S t o l i č n á, Rastislava: Ľudová kultúra Slovenska ako súčasť európskej kultúrnej identity: zásadné kontexty výrazu 402

DISKUSIA

B e n e š, Bohuslav: P.G.Bogatyrev v kontextu českého strukturalizmu 59

I r a, Vladimír: Možnosti využitia niektorých humánno-geografických prístupov v etnológii ... 202

K o m o r o v s k ý, Ján: K otázke antropogeografie náboženstva 67

K o v a č e v i č o v á, Soňa: Z rozpomienok na pôsobenie P. G. Bogatyriova v Bratislave 53

L e š č á k, Milan: P. G. Bogatyriov v kontexte slovenskej vedy 55

M i c h á l e k, Ján: Práca P. G. Bogatyriova so slovenským folklórom po jeho odchode zo Slovenska 65

M u š i n k a, Mikuláš: P. Bogatyriov a zakarpatskí Ukrajinci 62

P r o f a n t o v á, Zuzana: Rozhovor s Dr. Venetiou Newall 321

V a n o v i č o v á, Zora: Rozhovor s Doc. Dr. Annou Divičanovou 471

Z a j o n c, Juraj: Vznik a miesto Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska v procese skúmania vývoja tradičnej kultúry a formovania národopisu/etnológie na Slovensku 207

MATERIÁL Y

B e n ž a, Mojmir: Zasadací poriadok v kostole v prostredí Slovákov v Maďarsku (Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku – pokusné komentáre) 478

B e ň u š k o v á, Zuzana: Význam chorvátskeho etnika pre formovanie miestnej kultúry v Devínskej Novej Vsi 486

B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – Ö l l ö s, L. – V é g h, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne 73

C h u r ý, Slavko: Vidiecke sakrálné pamiatky v Liptove na začiatku 19. storočia 348

M u r í n Ivan: Neoficiálne spôsoby fungovania a ritualizácie života vojenskej komunity 334

N a v r á t i l, L. – B o t í k o v á, M. – Ö l l ö s, L. – V é g h, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne 73

Ö l l ö s, L. – B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – V é g h, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne 73

S l a v k o v s k ý, Peter: Tradičné formy žatvy u Slovákov v Maďarsku – srp a kosák (Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku – pokusné komentáre) 327

Š í p k a, Miloš: K preferencii hudobných žánrov 214

U r b a n c o v á, Viera: O zabudnutej monografii Cigánov v Uhorsku 95

Végh, L. – Botíková, M. – Navrátil, L. – Öllös, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne.....	73
Zajicová, Katarína: Profánne aktivity na púťach v Marianke v 1.polovici 20.storočia	102

ROZHLADY-SPRÁVY-GLOSÝ

Beneš, Bohuslav: Etnokultúrne procesy v Strednej Európe v 20.storočí	114
Benža, Mojmir: Seminár „Z dejín a života Slovákov z Bulharska“	363
Botíková, Marta: Kde končí Európa?	230
Botíková, Marta: Maďarsko medzi „Východom“ a „Západom“	359
Botíková, Marta: Letný národopisný tábor v Békešskej Čabe.....	361
Daruľová, Jolana: Grantový projekt Vedeckovýskumného ústavu regionalistiky pri PHPV Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici	503
Drobová, Jana – Krekovičová, Eva: Medzinárodné kolokvium ICTM-UNESCO „Pretváranie ľudových hudobných tradícií v meniacej sa Európe“	364
Feglová, Viera: The City: Today, Yesterday and the Day Before	356
Feglová, Viera: Životné jubileum PhDr. Kornélie Jakubíkovej, Csc.	495
Grantové projekty Ústavu etnológie SAV	226
Hlôšková, Hana: Medzinárodné pracovné stretnutie „Methodology and Methods of Oral History and Life Stories in Social Research“... ..	501
Kalesný, František: Ludvík Kunz osemdesiatročný	354
Kiliánová, Gabriela: Medzinárodná konferencia „Etnológia a kultúrne dedičstvo v Európe. Identita a identifikácia, od lokálnej po nadnárodnú úroveň“	109
Kiliánová, Gabriela: Ľudová kultúra na Slovensku v etnografickom múzeu – zámok Kittsee	115
Krekovičová, Eva – Drobová, Jana: Medzinárodné kolokvium ICTM-UNESCO „Pretváranie ľudových hudobných tradícií v meniacej sa Európe“	364
Kumánová, Zuzana: Výstava o maďarských Cigánoch v Budapešti	116
Kumánová, Zuzana: Výstava „Fantázia z nití“ v Martine	235
Kumánová, Zuzana: Projekt výskumu rómskeho etnika v Karpatskej kotline	233
Leščák, Milan: Jubileum prof. Jána Komarovského	219
Paríková, Magdaléna: Stretávanie kultúr – konflikty kultúr	232

Paríková, Magdaléna: V. Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti Maďarov na Slovensku	234
Paríková, Magdaléna: K životnému jubileu Dr. Ondreja Krupu	498
Podoba, Juraj: Vedecký odkaz Václava Frolca.....	500
Putilov, Boris Nikolajevič: Jubileum Viktora Jevgenieviča Guseva	108
Salner, Peter: PhDr. Adam Pranda, CSc. (1924-1984-1994)	222
Smolínska, Teresa: Pocta k jubileu prof. Doroty Simonides	223
Vanovičová, Zora: Seminár „Oral history – metóda či cieľ?“	360
Vanovičová, Zora: Výstava „Karol Plicka 1894-1994“ v Martine	366

RECENZIE-ANOTÁCIE

Beňušková, Zuzana: Heller, A. – Weber, T. – Wiebel-Fanderl, O.: Religion und Alltag	374
Bitušiková, Alexandra: Štepánková, D. – Novák, J.: Banskooštiavnický salamander	247
Botík, Ján: Pamiatky a múzea.....	505
Botíková, Marta: Knižnica Maďarských štúdií	125
Daruľová, Jolana: V. Chromeková – A. Bitušiková: Horná Mičiná; Vinšujeme Vám	379
Dillnbergerová, Silvia: R. Stoličná: Jedlá a nápoje našich predkov	245
Hlôšková, Hana: Sociológia 25, 1993, č. 6 ..	237
Horváthová, Emília: F. Schleppe-Lambers: Beerdigung und Friedhöfe im 19. Jahrhundert in Münster	375
Jakubíková, Kornélia: Po cestách Asklepiových	373
Kováčevičová, Soňa: Fügedi, E. – Gregor, F. – Király, P.: Atlas slovenských nárečí v Maďarsku	367
Krakóczki, Roberta: Kríza, I.: Felsőnyéki halotti búcsúztatók	376
Krekovičová, Eva: P. P. Bajan (1721-1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí	122
Krekovičová, Eva: D. Holý – C. Nečas: Žalující píseň	370
Kumánová, Zuzana: A. Jurová: Vývoj rómskej problematiky na Slovensku po r. 1945	369
Mlynka, Ladislav: Š.Mruškovič a kol: Etnomuzeológia	120
Paličková, Jarmila: V.Kaľavská: Súpis výskumných materiálov z územia Slovenska ..	123
Paličková, Jarmila: Etnografia vojny	243
Paličková, Jarmila: Brauchtumskalender	248

S a l n e r, Peter: D.Kováč a kol.: História a politika	119
S a l n e r, Peter: O.Sirovátka a kol.: Město pod Špilberkem	121
S a l n e r, Peter: Děti, studenti, pedagogové	246
S a l n e r, Peter: Männerleben Lebemänner	373
S l a v k o v s k ý, Peter: J. Botík: Slováci v Bulharsku	372
S t o l i č n á, Rastislava: Sociální a kulturní antropologie	236
S t o l i č n á, Rastislava: L.Bassermann: Nejstarší řemeslo – kulturní dějiny prostituce	240
Š í p k a, Miloš: V.Tátoš: A teraz túto.....	249

Š v e c o v á, Soňa: K.Pavlišťík: Domácká výroba dřevěného nářadí a náčiní na Podřevnicku	244
Š v e c o v á, Soňa: J. Langer a kol.: Cesty po minulosti Oravy	506
T ó t h, Peter: Dévai Sz.Judit: Identitás szélzúgásban	124
Z a j c o v á, Katarína: J. Huizinga: Jeseň stredoveku. Homo ludens	118
Z a j o n c, Juraj: Kišgeci, J.: Konope, konope, zelené konope... ..	377
Anotácie	

OBSAH 42. ROČNÍKA

CONTENTS OF 42th VOLUME

STUDIES

Č i e r n i k o v á, Beáta: The Sun and Fire Cult of the Armenians	129
Č u k a n, Jaroslav: The Importance of Ethnographic Studies in Industrial Centres and their Surroundings	257
D a n g l o v á, Oľga: Folk Art in Slovakia and the European Context	48
D i v i č a n o v á, Anna: Ethno-cultural Changes in the Slovak Language Islands in Hungary I.	264
D i v i č a n o v á, Anna: Ethno-cultural Changes in the Slovak Language Islands in Hungary II.	385
D u b a y o v á, Mária: The Gypsy Family in Slovakia	129
F a ľ a n o v á, Lubica: Markets and Fairs: Socio-Economic Links with Local Rural Society	413
H l ô š k o v á, Hana: The Problem of Historical Consciousness and its Narrative Forms in the Development of Scientific Interpretation in Slovakia	304
K r e k o v i č o v á, Eva: The Image of the Shepherd from Slovak Folklore to the National Symbol	139
K r u p a, Viktor: Early Contacts between Europeans and the Inhabitants of Oceania and Japan. Reactions and Stereotypes	283
L a j c h a, Ladislav: In Praise of Masks.....	444
L a n g e r, Juraj: The Concept of „Ecotype” and the Methodological Problems of its Definition ...	3
L u t h e r, Daniel: Projection of the Person in Shrovetide Plays	428
P a r í k o v á, Magdaléna: The Ethic of the Ethical.....	465
R o t h s t e i n, Robert A.: Macaronic Folk Songs: A Yiddish-Slovak Example in the Slavonic and Yiddish Contexts	296

R y b á r s k a, Lubica: Communal Servants and Importance in Village Life	33
S a l n e r, Peter: Bratislava in Apathy	185
S a m s o n, Ivo: The Origin of Relic Cult as one of the Preconditions of Religious Pilgrimages ..	14
S c h w a r z, Verena: Political Representations and the National Question	164
S t o l i č n á, Rastislava: The Folk Culture of Slovakia as Part of European cultural Identity: basic Contexts of the Expression	402

DISCUSSION

B e n e š, Bohuslav: P. G. Bogatyrev in the Context of Czech Structuralism	59
I r a, Vladimír: The Possibilities of Using Certain Humanistic-Geographic Approaches in Ethnology	202
K o m o r o v s k ý, Ján: Towards the Question of Religious Anthropogeography	67
K o v a č e v i č o v á, Soňa: From the Memoirs on P. G. Bogatyrev s Activity in Bratislava	53
L e š č á k, Milan: P. G. Bogatyrev in the Context of Slovak Science	55
M i c h á l e k, Ján: P. Bogatyrev s Work with Slovak Folklore after his Departure from Slovakia	65
M u š i n k a, Mikuláš: P. Bogatyrev and Carpathian Ukrainians	62
P r o f a n t o v á, Zuzana: Interview with Dr. Venetia Newall	321
V a n o v i č o v á, Zora: Interview with Doc. Dr. Anna Divičanová	471
Z a j o n c, Juraj: Origin and Place of the „Encyclopaedia of the Folk Culture in Slovakia” in the Research of traditional Culture and the Development of Ethnology in Slovakia	207

MATERIALS

B e n ž a, Mojmir: Sitting Order in Church among Slovaks in Hungary.....	478
B e ň u š k o v á, Zuzana: Significance of Croat Ethnic Group in the Forming the Local Culture in Devínska Nová Ves	486
B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – Ö l l ö s, L. – V é g h, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín	73
C h u r ý, Slavko: Sacreligious Village Monuments in Liptov at the Beginning of the 19th Century	348
M u r í n, Ivan: Unofficial Ways of Functioning and Ritualisation in the Life of the Military Community	334
N a v r á t i l, L. – B o t í k o v á, M. – Ö l l ö s, L. – V é g h, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín	73
Ö l l ö s, L. – B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – V é g h, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín	73
S l a v k o v s k ý, Peter: Traditional Forms of Harvest of the Slovaks in Hungary – Sickles with Smooth or Toothed Blades (Atlas of the Folk Culture of the Slovaks in Hungary – an Experimental Commentary).....	214
U r b a n c o v á, Viera: About a Forgotten Monograph on Gypsies in Hungary	95
V é g h, L. – Ö l l ö s, L. – B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín	73
Z a j c o v á, Katarína: Profane Activities during the Pilgrimage in Marianka in the First Half of 20 th Century	102

HORIZONS – NEWS – GLOSSARY

B e n e š, Bohuslav: Ethnocultural Processes in Central Europe in 20 th Century	114
B e n ž a, Mojmir: Seminar „From the History and Life of the Slovaks in Bulgaria	363
B o t í k o v á, Marta: Where Does Europe End?	230
B o t í k o v á, Marta: Hungary between „East” and „West”	359
B o t í k o v á, Marta: Summer Ethnographic Camp in Békés Csaba	361
D a r u l o v á, Jolana: Grant Project of Research Institute of Regionalistics, Matej Bel's University in Banská Bystrica	503
D r o b o v á, Jana – K r e k o v i č o v á, Eva: The International Colloquium of the ICTM-UNESCO „Re-creating Folk Music Traditions in a Changing a Europe”	364

F e g l o v á, Viera: The City: Today, Yesterday and the Day Before	356
F e g l o v á, Viera: Life Jubilee of PhDr. Kornélia Jakubiková, Csc.	495
H l ô š k o v á, Hana: International Work-shop „Methodology and Methods of Oral History and Life Stories in Social Research”	501
K a l e s n ý, František: Ludvík Kunz – the Octogenarian	354
K i l i á n o v á, Gabriela: International Conference „Ethnologie et Patrimoine en Europe”	109
K i l i á n o v á, Gabriela: Exhibition „Folk Culture in Slovakia” in Ethnography Museum Schloß Kittsee	115
K r e k o v i č o v á, Eva – D r o b o v á, Jana: The International Colloquium of the ICTM-UNESCO „Re-creating Folk Music Traditions in a Changing a Europe”	364
K u m a n o v á, Zuzana: Exhibition on Magyar Gypsies in 20th Century in Budapest	116
K u m a n o v á, Zuzana: The Project of Research of the Romany Ethnicity in the Carpathian Region	233
K u m a n o v á, Zuzana: Exhibition „Fantasy From Thread” in Martin	234
L e š č á k, Milan: Prof. Ján Komorovský's Jubilee	219
P a r í k o v á, Magdaléna: The Meeting of Cultures – The Conflicts of Cultures	232
P a r í k o v á, Magdaléna: The 5th General Assembly of the Hungarian Ethnological Society in Slovakia	234
P a r í k o v á, Magdaléna: Jubilee of Dr. Ondrej Krupa	498
P o d o b a, Juraj: Scientific Heritage of Václav Frolec	500
P u t i l o v, Boris: Anniversary of Victor Yevgenyevich Gusev	108
Research Projects of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences	226
S a l n e r, Peter: Adam Pranda PhD., Csc. (1924-1984-1994)	222
S m o l i ň s k a, Teresa: In Honor of Prof. Dorothy Simonides Jubilee	223
V a n o v i č o v á, Zora: Seminar „Oral History – the Method or the Aim?”	360
V a n o v i č o v á, Zora: Exhibition „Karol Plicka 1894-1994” in Martin	366

BOOK REVIEWS – ANNOTATIONS

CONTENTS OF 42th VOLUME

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Ročník 42, 1994, číslo 4
Vychádza štvrťročne

Hlavný redaktor:
PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonná redaktorka:
PhDr. Zora Vanovičová

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., Doc. Ľubica Droppová, CSc., PhDr. Božena Filová, CSc., Doc. Emília Horváthová, DrSc., PhDr. Václav Hrníčko, PhDr. Josef Jančář, CSc., PhDr. Milan Kiripolský, PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, CSc., PhDr. Martin Mešša, PhDr. Ján Mjartan, DrSc., Prof. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Miroslav Válka.

Adresa redakcie: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava
Registr. č. 7091

Cena 39,- Sk (jednotlivé číslo), celoročné predplatné 156,- Sk
Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma Slovak Academic Press,
spol. s r. o. P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 42, 1994, Number 4

Editors: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Address of Editor: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava,
Slovakia and Slovart, A.C., odd. časopisov, Jakubovo nám. 12, 811 09 Bratislava

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 42, 1994, No 4

Rédacteurs: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Adresse de la rédaction: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 42, 1994, Nr. 4

Redakteure: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Redaktion: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slowakei

Podávanie novinových zásielok povolené RPP Bratislava, Pošta 12, 8. 8. 1994, č. j. 346-RPP/94

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

Cena 39,- Sk

MIČ 49 616